

О. О. Підкуйко,
аспірант кафедри регіонального управління,
місцевого самоврядування та управління містом НАДУ

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ НА ОСНОВІ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Узагальнено і розвинуто підходи щодо суспільного розвитку у контексті забезпечення розвитку територіальних громад. Показано взаємозв'язок різних моделей та підходів у запропонованій авторській комплексній моделі розвитку територіальної громади.

Ключові слова: системний, синергетичний, глобалізаційний, інформаційно-інноваційний, кластерний, корпоративний, соціальний, культурно-духовний, еколого-орієнтований та інші підходи; модель розвитку територіальної громади.

Значна кількість проблем у забезпеченні життєдіяльності територіальних громад, нестабільність сучасного економічного і соціального середовища, а також суттєве підвищення протягом останніх років ролі м'яких факторів у суспільному розвитку свідчать про неефективність існуючих традиційних моделей і підходів щодо забезпечення функціонування територіальних громад. При плануванні місцевого розвитку слід враховувати загальні суспільні тенденції та їхній вплив на функціонування конкретної територіальної громади.

Підходи щодо суспільного розвитку, у т.ч. інноваційні, досліджують В. Бакуменко С. Кравченко, А. Михненко [1; 6]. Теоретико-методологічні засади соціальних підходів у системі місцевого самоврядування, зокрема на рівні територіальних громад, знайшли своє відображення у наукових працях Н. Бекетова [4], А. Касперовича [10], В. Колтун [11], Н. Копилової [12], Н. Лапіна [13], Т. Семигіної [16] та ін. Економічні підходи активно досліджуються у контексті економічного розвитку територій, водночас щодо територіальної громади вони представлені більшою мірою у наукових працях, що розкривають проблематику стратегічного управління. У 2011 р. вийшла у світ колективна монографія «Територіальна громада: знаннєвість, дієвість» [18], у якій розглядаються концептуальні питання формування нових підходів до забезпечення розвитку територіальної громади, що базуються на

інтелектуальних активах територіальної громади. Окремі моделі та підходи до забезпечення функціонування територіальних громад аналізуються у працях О. Безуглого, І. Залуцького – моделі сталого розвитку [2; 3; 17], В. Карпенка – модель міжсекторного партнерства [9], Л. Лисенка – модель партнерства в управлінні місцевим розвитком [14], Н. Ільченко та Р. Жиленка – ліберальний та прогресивний економічні підходи [8], І. Чикаренко – кластерний підхід [19] та ін.

Незважаючи на суттєвий внесок зазначених науковців у теоретико-методологічне обґрунтування питання формування моделей і підходів до забезпечення розвитку територіальних громад, залишається мало дослідженим питання аналізу нових наукових підходів та можливостей їх застосування при моделюванні розвитку територіальних громад.

Мета статті – сформулювати теоретичні та методичні положення про застосування традиційних і нових підходів суспільного розвитку у контексті забезпечення ефективного функціонування територіальної громади та розробити модель щодо їх застосування при плануванні розвитку територіальної громади.

Високий ступінь різноманітності, надзвичайна складність сучасних проблем суспільного розвитку, що безпосередньо пов'язані з існуванням і можливістю розвитку людства, потребує постійного пошуку новітніх підходів до їх вирішення. Серед останніх науковців виділяють синергетичний, глобалізаційний, гуманітарний, екологічний, консенсусний, інтеграційний, інформаційно-інноваційний, корпоративний та соціальний. Їх застосування в процесах управління завжди посилюється засобами системного та ситуаційного підходів, а також управління якістю [15, с. 342-343]. Спробуємо адаптувати ці підходи до рівня територіальної громади та з'ясувати проблеми і можливості щодо їх практичного застосування.

Найбільш відомим і поширеним підходом щодо забезпечення розвитку територій і місцевих громад є *системний підхід*, згідно з яким відповідна модель передбачає внутрішнє і зовнішнє середовище, а функціонування

елементів цих середовищ знаходиться у взаємозв'язку з іншими елементами. У рамках цього підходу вважається, що покращання функціонування якоїсь сфери чи галузі призводить до позитивних змін в інших сферах і галузях. На думку В. Бакуменка і С. Кравченка, системний підхід тісно пов'язаний з цілеутворенням і програмно-цільовим підходом [1, с. 48].

Системний підхід на сьогодні знаходить своє відображення в місцевих програмах соціально-економічного розвитку усіх територій України. У практичній площині під цим підходом досить часто мається на увазі забезпечення комплексного, збалансованого розвитку територіальних громад на основі їх потенціалу. Разом з тим, таке розуміння системного підходу значно звужує можливості його застосування при плануванні місцевого розвитку. Так, прагнення бути успішними у всіх сферах не дозволяє концентрувати ресурси на пріоритетних напрямках, реалізація яких врешті могла б призвести до позитивних змін і в інших сферах.

Отже, системний підхід ще не повною мірою усвідомлений і використовується при формуванні політики місцевого розвитку. виправити цей пробіл покликаний *синергетичний підхід*, який враховує особливості функціонування і розвитку систем та передбачає суттєве збільшення результатів за умови певних спільних узгоджених дій, тобто самоорганізації. За синергетичного підходу територіальна громада може розглядатися як система, рух якої до певних стійких станів (атракторів) визначається її можливостями самоорганізації, якістю систем управління, що обирають шляхи подальшого розвитку на переломних моментах (точках біфуркації). Для забезпечення стійкого розвитку територіальної громади важливим є певне оптимальне співвідношення управління і самоврядування, що робить місцеву соціально-економічну систему більш стабільною. В кожній громаді, в залежності від її особливостей, оптимальність цього співвідношення може бути різною. Так, наприклад, у сільських громадах для вирішення питань місцевого значення самоорганізація має більше значення, ніж у міських, де домінуючим фактором об'єктивно є управління. Про перевагу синергетичного підходу свідчить той

факт, що сьогодні на зміну традиційних поглядів в усіх сферах приходить нелінійність, як нове концептуальне положення усіх нових парадигм розвитку, багатоваріантні моделі розвитку, що узгоджується з динамічними суспільними трансформаціями.

Глобалізаційний підхід щодо забезпечення розвитку територіальної громади, на нашу думку, має знайти свій прояв у ефективному використанні можливостей глобалізації і поряд з ними місцевих особливостей. Найскладнішими завданнями місцевої влади в сучасних умовах глобалізації є збереження певного стійкого стану місцевої економічної системи, а також збереження місцевого культурного середовища при активному “входженні” на територію інших культур. Цей підхід є вимогою часу, але його застосування тісно пов'язане з новою якістю знань у системі управління місцевим розвитком.

Продуктом глобалізації і динамічних суспільних трансформацій є *інформаційно-інноваційний підхід*. У постіндустріальному суспільстві знання та інформація стають домінуючими чинниками розвитку. Застосування цього підходу на рівні територіальної громади залежить, знову ж таки, від якості місцевого управління, кваліфікації працівників та інтересів, які впливають на певні процеси шляхом підтримки місцевих суб'єктів інноваційної діяльності та застосування управлінських інновацій.

Значною мірою від якості інформаційних зв'язків залежить *корпоративний підхід*, який передбачає спільне управління місцевими проблемами. По суті, цей підхід є ефективним у високоорганізованих громадах, де розподіляються і врівноважуються як права, так і обов'язки. На певному етапі розвитку територіальної громади він стає неминучим, оскільки найефективніше надає відповідь на зовнішні глобалізаційні виклики. Корпоративний підхід пов'язаний із включенням у процеси прийняття рішень та їх реалізації різних суб'єктів місцевого розвитку – органів публічної влади, підприємців, наукових і освітніх закладів, громадськості і т.д.

В свою чергу, корпоративний підхід знаходить відображення у *партнерській моделі управління розвитком території* [14]. В її основі сприяння

людському розвитку через підвищення ступеня участі громадян, нарощування місцевого потенціалу і встановлення партнерських взаємовідносин. Реалізацію даної мети можна спостерігати через різні види взаємодії на місцевому рівні, а саме:

- партнерство між людьми та інститутами;
- владою і приватних сектором;
- міжнародними і місцевими діячами;
- дослідженнями і практикою;
- гуманітарною допомогою і тривалою підтримкою в напрямі розвитку.

Тісно пов'язаною з корпоративним підходом також є *модель організації громади*, яка ґрунтується на залученні людей до співпраці у цілях поліпшення становища усієї громади, а також залучення людей до організованих дій з метою забезпечення умов, за яких місцева політика і зовнішній вплив здійснюються на користь громади. Водночас ця модель має тенденцію випускати з виду фундаментальні проблеми і замість цього зосереджувати увагу на тих питаннях, що мають загальний інтерес і які не складно вирішити [5, с. 16–18].

По суті в основі моделі організації громади лежить *ситуативний підхід*, який передбачає комбінацію найбільш вигідних варіантів дій з урахуванням ситуативних чинників зовнішнього середовища та інтегрує у собі різноманітні підходи, залежно від ситуації. Але якщо у приватному секторі ситуативний підхід вже давно активно застосовується, то для публічного сектора він є складним з огляду на особливості планування місцевого розвитку – часові, правові, фінансові та інші. Практично він може бути ефективно реалізований на засадах самоорганізації громадян, коли необхідно вирішувати певні одиничні проблеми, які потребують мобілізації людей і їх ресурсів.

Соціальний підхід виходить з того, що головною метою розвитку є людина, її потреби та інтереси. Формально цей підхід знайшов своє відображення у більшості документів з питань регіонального і місцевого розвитку в Україні, але на практиці він ускладнюється рядом економічних, а

також культурних і психологічних проблем, що знаходить своє відображення у реальній місцевій політиці – домінування економічного над соціальним.

Соціальний підхід дістав подальший розвиток у *соціокультурному підході*, основна ідея якого полягає в тому, що в його рамках суспільство розглядається в єдності культури і соціальності, що формуються діяльністю людини [13, с. 3-4]. З точки зору цього підходу культура і соціальність являють собою взаємопов'язані і взаємообумовлені аспекти життєдіяльності тієї чи іншої територіальної громади як цілісної соціокультурної системи. У ролі соціокультурних суб'єктів можуть виступати як територіальні громади, так і громади за інтересами, а також окремі громадяни. У контексті соціокультурного підходу, на думку А. Касперовича, і індивід, і спільнота у певному сенсі є первинними суб'єктами, але первинність ця має різну природу. Індивід первинний як джерело будь-якої активності, у тому числі соціальної та культурної, а спільнота, до якої він належить, у вирішальній мірі визначає змістовний бік активності її індивідів [10, с. 447].

Таким чином, актуалізується поведінковий (*біхевіористський*) підхід, який акцентує увагу на інтерпретації соціальних та економічних явищ, що відбуваються у територіальній громаді, з позицій домінуючого значення їх поведінкових характеристик і детермінант, тобто процесів взаємодії на відповідній території та взаємодії громади з навколишнім середовищем.

Зазначене зумовлює логічність виникнення *холістичного підходу* (від англ. *whole* – цілий, цілісний) – підходу, який передбачає ставлення до всіх користувачів соціальних послуг не як до патологічних суб'єктів, а передусім як до особистостей. Відповідно до такого ставлення, надання послуг має відбуватися з якнайповнішим урахуванням усіх потреб особистості (від фізіологічних до самореалізації) [16, с. 64].

Культурно-духовний підхід орієнтований на культуру або релігію в пошуках цілей і принципів, які б сприяли розвитку. Духовні і моральні цінності громади вважаються ключем добробуту і процвітання. Проблеми розглядаються як результат відступу від духовних або культурних цінностей, а

пошук їх вирішення – у вигляді повернення людей до цих цінностей. Культурно-духовна модель спирається на основи традиційного людського знання і керується принципами, звичаями, мудрістю та культурою народу. Не дивлячись на всю важливість цього підходу, він може не брати до уваги ставлення до політичних та економічних вимірів розвитку, і, таким чином, не в змозі підключити потенціал минулого громади до процесу побудови майбутнього [5, с. 16-18].

На вищезазначених підходах соціального типу базується *модель соціального планування*, що передбачає технічний процес розв'язання проблем у таких сферах як правопорушення, забезпечення житлом, проблеми психічного здоров'я та ін. Основу цієї моделі, що спирається на програмний розвиток, становить раціональний, ретельно спланований та контрольований процес змін, призначений для забезпечення послугами членів громади. Соціальне планування на рівні територіальної громади має на меті аналіз соціальних умов, постановку цілей та оцінку діяльності наявних служб для їх удосконалення, розвитку нових закладів [16, с. 61].

В умовах індустріального розвитку, обмежених ресурсів та потреби збереження довкілля особливого значення набуває *еколого-орієнтований підхід*. Методологічною особливістю цього підходу є його комплексність, що досягається через поєднання трьох основних сфер: соціальної, економічної, екологічної. Цей підхід є основоположним для визначення концептуальних основ сталого розвитку територіальної громади. Сталий розвиток має бути спрямований на вирішення трьох визначальних завдань для людського суспільства, а саме:

- поліпшення якості життя населення та середовища його проживання;
- підвищення продуктивності суспільної праці;
- збереження та ренатуралізацію природи [17, с. 17].

Головними завданнями еколого-орієнтованого підходу є урівноваження потреб людини з використанням ресурсів таким чином, щоб не знищити їх запаси для наступних поколінь, а також створити безпечні для життєдіяльності

технології виробництва. Він спрямований на скорочення витрат ресурсів, часу й зусиль на виробництво, зменшуючи вплив від постійно зростаючих потреб суспільства. Отже, цей підхід також інтегрує у собі усі попередні підходи і тісно пов'язаний з ними. Його практичне застосування передбачає ощадливе використання ресурсів та збереження довкілля, формування екологічної культури та високого рівня свідомості населення щодо збереження і використання ресурсів.

Дещо інше змістовне наповнення має *модель екологічних систем* – це комплексний підхід, який об'єднує ключові елементи, властиві усім моделям. Дана модель розглядає духовність і культуру як основну і першочергову силу розвитку, враховує особисті, політичні, економічні, суспільні і культурні чинники та розглядає участь людей і процеси передачі повноважень як основні стратегії дії. Цей підхід зосереджує увагу на тому, щоб навчити людей і організації здійснювати процеси власного розвитку, це інтегрований підхід, згідно з яким залишаються поза увагою реальні люди з їх специфічними проблемами, а на перший план виходить загальна картина громади [5, с. 16-18].

Модель-підхід “розвиток громад на основі ресурсів” базується на визначенні сильних сторін та активів громади, тобто розвитку і реалізації можливостей, а не на її проблемах. Цей підхід кардинально змінює погляд на забезпечення розвитку територіальної громади. Він робить її суб'єктом активних дій, а не отримувачем допомоги ззовні. Проте, як зазначає В. Карпенко, він може бути ефективним лише на засадах міжсекторного партнерства [9].

При домінуючому значенні *економічного підходу* матеріальне процвітання розглядається як основа благополуччя людини і громади, а економічний розвиток – як вирішення усіх проблем. Він передбачає, що ділова активність, яка сприяє процвітанню якої-небудь частини громади, викликає перерозподіл багатства і його перехід до бідніших, підвищуючи таким чином загальний добробут. Економічний підхід часто буває “сліпий” по відношенню до проблем суспільства в усіх їх формах, оскільки він розглядає такі проблеми,

як поліпшення здоров'я, освіти, розвиток молоді, особисті, родинні і суспільні проблеми як проблеми економічного розвитку. Цей підхід історично сфокусований на економічних аспектах, не враховуючи достатньо інші чинники розвитку. Він має тенденцію ігнорувати суспільні детермінанти процвітання та не враховувати того, що суспільна й економічна нерівність безпосередньо впливає на здатність людей брати участь в економічній діяльності громади і отримувати з цього вигоду [5, с. 17].

Виділяють два основні підходи до забезпечення економічного розвитку території – ліберальний і прогресивний. Ліберальний підхід визначає пріоритетом розвиток бізнесу, тоді як прогресивний підхід визначає головною метою зміцнення потенціалу громади. *Ліберальний підхід* передбачає можливість вирішення проблем певної місцевості, зокрема безробіття, з допомогою приватних економічних інвестицій. Ліберальний підхід спрямований на поліпшення місцевих умов без заперечення фундаментальних стосунків влади або нерівномірності розподілу ресурсів. *Прогресивний підхід* передбачає поєднання соціальних та економічних цілей, орієнтацію пріоритетів у напрямі альтернативних нетрадиційних економічних форм (кооперативів, громадських бізнесових підприємств та некомерційних організацій), заохочення місцевого контролю й власності стосовно ресурсів та створення організацій для досягнення зазначених цілей, які одночасно представляли б місцеву громаду і підпорядковувалися їй [7, с. 37-38].

До економічних підходів відноситься і *кластерний підхід*, який є одним з найбільш популярних сьогодні. Він надає можливість територіям створювати кращі умови для розвитку економіки, оскільки забезпечує для підприємств кращі умови доступу до більшої кількості постачальників певної продукції і послуг, більш висококваліфікованої робочої сили, більш інтенсивному обміну інформацією та передачі знань. Кластерний підхід дає можливість економічним суб'єктам фокусуватися на можливостях розвитку, оскільки діючи як система, вони можуть використовувати ресурси більш ефективно і отримувати кращі результати [18].

Інтеграційний підхід включає у себе усі підходи і залежить від історичних, економічних, соціальних, культурних та інших особливостей територіальної громади, системи управління її розвитком.

Зазначені вище підходи можуть слугувати основою для побудови комплексної моделі застосування підходів щодо розвитку територіальної громади (рисунок).

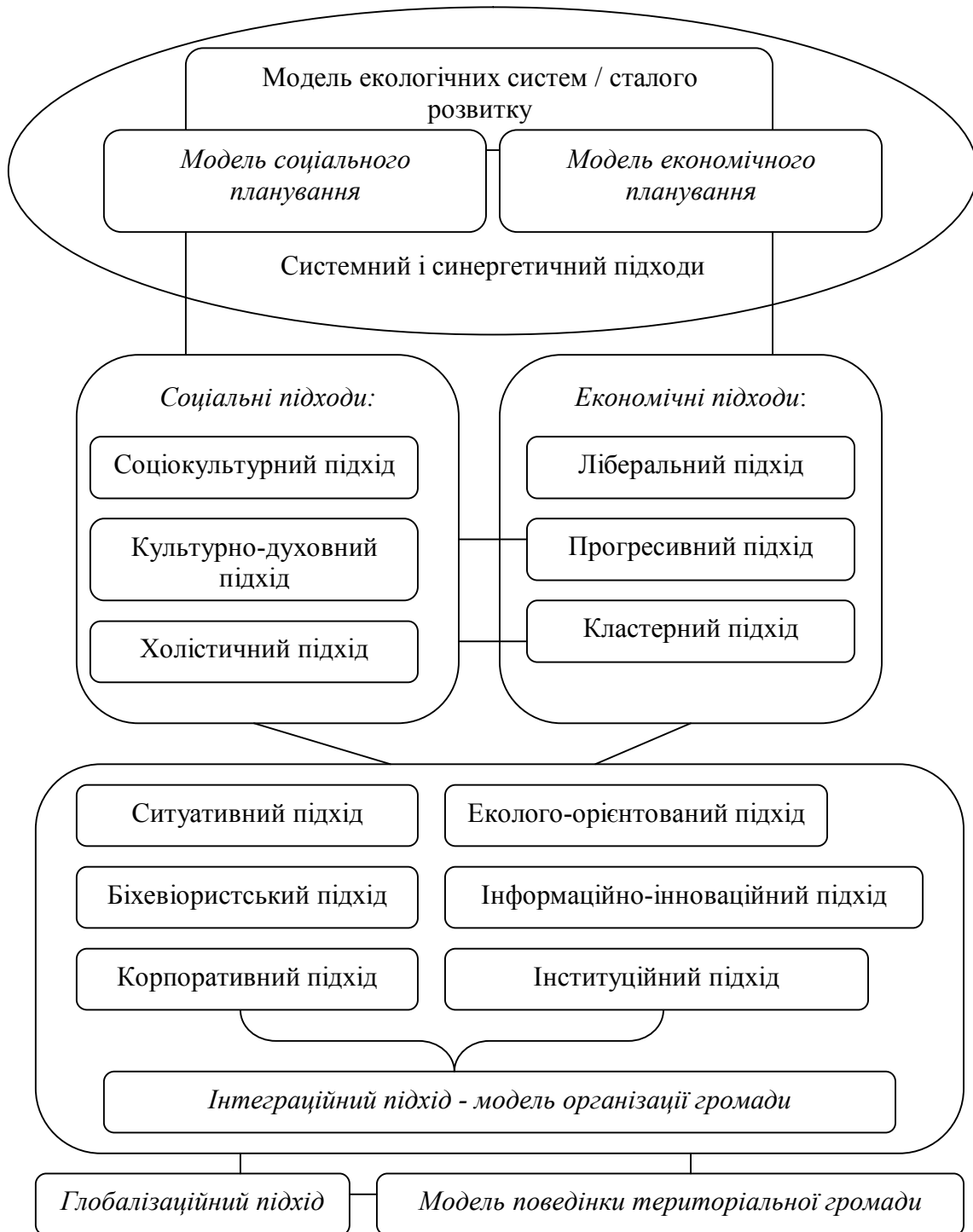

Рисунок. Комплексна модель підходів до забезпечення розвитку

територіальної громади в сучасних умовах

Сучасна наука пропонує значну кількість підходів до аналізу суспільного розвитку. Їх значення для формування моделі розвитку територіальної громади має не тільки науковий, але й практичний характер, оскільки вони враховують сучасні суспільно-економічні тенденції та відображають найбільш проблемні сегменти.

Соціальні, культурні та економічні цілі розвитку територіальних громад становлять основу для визначення підходів щодо їх подальшого розвитку. Стратегічною метою усіх без винятку територіальних громад повинна стати самоорганізація, що особливо актуалізує синергетичний підхід. Значною мірою його застосування залежить від демократизації управління місцевим розвитком, а також інтересів суб'єктів, які визначають поведінку територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення. Розуміючи таку поведінку як складний комплекс поєднання соціальних, економічних, ментально-психологічних та інших чинників, слід враховувати, що загальний результат функціонування територіальної громади залежить від налагодження партнерства у громаді.

Альтернативною для забезпечення розвитку територіальної громади є більш складна, порівняно із традиційними підходами, модель, яка побудована на застосуванні усіх існуючих підходів і моделей розвитку при одночасному визначенні найбільш актуальних для територіальної громади.

Зазначене знаходить своє відображення у запропонованій авторській комплексній моделі розвитку територіальної громади в сучасних умовах, яка може бути застосована для виявлення закономірностей і подальших напрямів розвитку кожної територіальної громади, визначення внутрішнього економічного і соціального стану громади та її поведінки у зовнішньому середовищі як прояву цього стану.

Список використаних джерел

1. Бакуменко В. Аналіз проблемного поля державного управління / В. Бакуменко, С. Кравченко // Проблеми й тенденції розвитку галузі науки «Державне управління» в

- Україні: від теорії до практики : зб. матеріалів симп. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна, С. В. Загороднюка. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – С.46–49.
2. *Безуглий О. В.* Світовий досвід організації сталого розвитку територіальної громади / О. В. Безуглий // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2006. – Вип. 3 (15). – С. 153–158.
3. *Безуглий О. В.* Територіальна громада в Україні: напрями та чинники сталого розвитку : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : спец. 25.00.04 “Місьцеве самоврядування” / О. В. Безуглий. – Х., 2009. – 17 с.
4. *Бекетов Н. В.* Когнитивная концепция территориального социально-экономического поведения в региональном социуме [Электронный ресурс] / Н. В. Бекетов // Credo new : теоретический журн. – 2009. – Вып. 3. – Режим доступа : <http://credonew.ru/content/view/843/61/>
5. *Гальчинська О. А.* Мобілізація громади на підтримку дітей та сімей. Тренінговий модуль з підготовки тренерів / О. А. Гальчинська, О. Ю. Герасимова, Т. Клаф, Н. М. Комарова – К. : Фенікс, 2010.– 80 с.
6. Інновації в управлінні суспільним розвитком : навч. посіб. / А. М. Михненко, В. Д. Бакуменко, С. О. Кравченко. – К. : НАДУ, 2009. – 116 с.
7. *Ільченко Н.* Економічний розвиток громади: контекст та практика (досвід Канади) [Електронний ресурс] / Н. Ільченко, Р. Жиленко // Економічний розвиток громади. – 2006. – № 2. – С. 35–40. Режим доступу : <http://ced.org.ua/ukr/magazines/2/CI2.doc>
8. *Жовнірчик Я. Ф.* Формування самодостатніх територіальних громад і стратегія їх економічного саморозвитку / Я. Ф. Жовнірчик // Університетські наукові записки. – 2005. – № 1-2 (13-14). – С. 324–331.
9. *Карпенко В. В.* Міжсекторне партнерство в процесі розвитку громад: світовий досвід / В. В. Карпенко // Теоретичні та прикладні питання державотворення [Електронний ресурс] : електрон. наук. фах. вид. – 2008. – № 3. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2011_8/zmist/R_2/07Karpenko.pdf
10. *Касперович А. Ю.* Перспективы использования социокультурного подхода в исследовании социального взаимодействия в местных сообществах // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 14. – С.446–452.
11. *Колтун В.С.* Управління інтелектуальною складовою соціального потенціалу у місцевому самоврядуванні / В. С. Колтун // Галузь науки «Державне управління»: історія, теорія, впровадження : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 28 трав. 2010 р. : у 2 т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2010. – С.117-118.
12. *Копилова Н.А.* Основні стратегії соціального розвитку / Н. А. Копилова // Теорія та практика державного управління. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. – 2010. – № 1. – С. 140–147.
13. *Лапин Н. И.* Социокультурный подход и социетально-функциональные структуры / Н. И. Лапин // Социс. – 2000. – № 7. – С. 7–12
14. *Лисенко Л. В.* Партнерська модель управління соціально-економічним розвитком сільських територій: сутність і умови формування / Л. В. Лисенко // Державне управління: удосконалення та розвиток [Електронний ресурс] : електрон. наук. фах. вид. – 2010. – № 8. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=166>
15. *Михненко А. М.* Сучасні інноваційні підходи до управління суспільним розвитком / А. М. Михненко, В. Д. Бакуменко, С. О. Борисевич // Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні : матеріали наук.-практ. конф. / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2006. – Т. 1. – С. 342–344
16. *Семигіна Т.* Модель соціального планування на місцевому рівні / Т. Семигіна // Наукові записки НаУКМА. – Т. 59 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. –

2006. – С. 61–67

17. Основи сталого розвитку територіальної громади : навч. посіб. / [авт. кол. : І. Р. Залуцький, Р. Л. Брусак, Б. М. Шевчук та ін.]; за заг. ред. І. Р. Залуцького. – К. : НАДУ, 2008. – 64 с.

18. *Чикаренко І.* Кластерний підхід в управлінні економічним розвитком муніципального утворення / І. Чикаренко // Державне управління та місцеве самоврядування : збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 4 (7). – Режим доступу : http://www.nbuiv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dums/2010_4/10ciarmu.pdf

Pidkuuko O. O. The formation of development model of the territorial communities based on the modern aproachs: theoretical and practical aspects.

The article summarized and developed approaches to social development in the context of the providing of development of territorial communities. The interrelation of different models and approaches in the offered author's complex model of territorial community is indicated.

Key words: systemic, synergistic, globalization, information and innovation, cluster, corporate, social, cultural, spiritual, ecological-oriented and other approaches; development model of territorial community.

Пидкуйко А. А. Формирование модели развития территориальной общины на основе современных подходов: теоретические и практические аспекты.

В статье обобщены и развиты подходы относительно общественного развития в контексте обеспечения развития территориальных общин. Показана взаимосвязь различных моделей и подходов в предложенной авторской модели развития территориальной общины.

Ключевые слова: системный, синергетический, глобализационный, информационно-инновационный, кластерный, корпоративный, социальный, культурно-духовный, эколого-ориентированный и другие подходы; модель развития территориальной общины.